

Intermedia International e-Journal, June, 2021; 8(14)

DOI NO: 10.21645/intermedia.2021.103 *Submit Date: 16.05.2021 *Acceptance Date: 25.06.2021 *ISSN: 2149-3669

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNE NEOLİBERALİZM VE SOSYAL DEVLET BAĞLAMINDA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ¹⁻²

A Critical Overview Of Social Responsibility Projects in The Context of Neoliberalism and Social State

Gülhanım BİTER³

İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü,
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Doktora Programı, Doktora Öğrencisi

0000-0002-0608-6875

Doç. Dr. Nihal KOCABAY ŞENER⁴

İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü

0000-0003-4018-082X

Öz

1960'lı yıllarda kurumsallaşan sosyal devlet olgusu, 70'lerle birlikte sosyal devlet anlayışının sorgulanması ve 1980'lerden itibaren neoliberal politikaların yaşama geçmesiyle birlikte çözülmeye başlamıştır. Bu süreç sonucunda devletin sosyal yönü yok olmakla birlikte zayıflamıştır. Devletlerin sorumluluğunda olan bazı konular kar odaklı şirketlere devredilmeye ya da çeşitli ortaklıklar yürütülerek yerine getirilmeye çalışılmıştır. Böylece devletlerin sorumluluk alanında yer alan hizmetler, kurumsal sosyal sorumluluk projeleriyle tamir edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmada neoliberal politikalarla sosyal devletin yaşadığı dönüşüm ele alınırken Türkiye'deki sosyal sorumluluk projelerine nasıl yansıdığı açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye hükümetinin de kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA) kurumsal sosyal sorumluluk projelerine yansımaları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2017-2020 yılları arasında Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği ve Cenevre merkezli Sürdürülebilir Kalkınma Akademisi tarafından düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri'ni alan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri oluşturmaktadır. Doküman analizinin kullanıldığı çalışmada ödül alan 50 projenin üretildiği SKA'lar, paydaş analizi ve SKA'lara yönelik sektör analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin nitelikli eğitim (SKA 4), eşitsizliklerin azaltılması (SKA 10) başlıklarında yoğunlaştığı görülmüştür. Temiz su ve sanitasyon (SKA 6), erişilebilir ve temiz enerji (SKA 7), sudaki yaşam (SKA 14), barış, adalet ve güçlü kurumlar (SKA 16) başlıklarında ise 2017-2020 yılları arasında proje üretilmediği tespit edilmiştir. Enerji, petrol, gaz türevleri üretimi ve dağıtımı sektöründe bulunan şirketlerin sosyal sorumluluk projesi üretmesine rağmen kendi sektörlerini ilgilendiren SKA 7 kapsamında proje üretmemeleri dikkat çeken bulgulardandır. Özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde paydaş tercihi analiz edildiğinde en fazla kamu kuruluşlarıyla, ardından ise STK'larla sonrasında ise hem kamu kuruluşları hem de STK'larla işbirliği yaptığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Neoliberalizm, Sosyal Devlet

Atıf/Citation: Biter, G. ve Kocabay Şener, N. (2021). Sosyal Sorumluluk Projelerine Neoliberalizm ve Sosyal Devlet Bağlamında Eleştirel Bir Bakış. *Intermedia International e-Journal*, 8(14) 93-116. doi: 10.21645/intermedia.2021.103

¹ Bu makale Gülhanım Biter tarafından İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Doktora Programı'nda Doç. Dr. Nihal Kocabay Şener danışmanlığında yazılmakta olan "Sosyal Devletin Çöküşü Sonrasında İvme Kazanan Sosyal Sorumluluk Projelerine Eleştirel Bir Bakış" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

³ e-mail: gulbiter@hotmail.com

⁴ e-mail: nkocabay@ticaret.edu.tr

Extended Abstract: The social state can be tracked back to the 17th century (Kara, 2013, p.285-286). However, the rise of the social state is after 1945. Thereafter state's power of social and economic began to reduce because of the appearance of neoliberalism and the effectiveness of social state was weakened. Moreover, privatization has started to come forward with neoliberalism. Social security system started facing problems as social policy implementations were decreased. The international capital gained more effective power than the states thus the international capital gained more authority (Jessop, 2005, p.318). Hence, the state started to recede from social policy implementations, and these implementations were taken over by private sector, nonprofit organization, or nongovernmental organization. As a result, companies tried to solve social problems instead of the state (Petenkaya, 2010, p.170-171).

It is possible to draw a parallelism between rising of neoliberalism policy and gaining importance of corporate social responsibility. According to Okay and Okay, notion of social responsibility was born in the middle of the 1960s (2012, p.515). Social responsibility is a requirement for companies to be beneficial to society. According to the notion of social responsibility, companies should not only aim for profit, but also to generate social benefits. According to Kotler, social responsibility has acquired a new dimension when it comes to the fore as a systematic field (Kotler, 2015, p.152-155). For business world, the competition rules were changed, and social responsibility has become an evaluation criteria for success. The business world started to act more responsible for the issues in the field of social responsibility. The main reasons of social responsibility in the business world can be explained as follows: the state's inability to provide adequate services in some areas (Akkoyunlu ve Kalyoncuoğlu, 2014, p.126-127), aiming to make profit in the long run, creating a positive image, and providing competitive advantage (Kotler ve Lee, 2017, p.69). Protectionist approaches initiated by international organizations -such as United Nations, International Labour Organization (ILO) , Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) and European Union (EU)- are also caused the increase both interest and importance of social responsibility (Acar, 2020, p.6).

This research aims to analyse the relationship between social responsibility projects and neoliberal policy. Turkey's neoliberal policy started in the 1980s and Turkey Republic has tried to shuffle off some social policy issues over the years. At this point, social responsibility which turns into new competitive field between companies, and neoliberalization of the state intersect. Although there are many academic studies on the field of social responsibility, studies focus on social responsibility, neoliberalism, and the social state triangle are extremely limited (Akyıldız, 2007; Aksoy, 2011; Bağcan, 2013). Hence, the mentioned limitation in the field reveals the importance of this research.

In this study, the reflection of the Sustainable Development Goals (SDG), which was set forth by the United Nations (UN), and also accepted by the Turkish government, on corporate social responsibility projects was examined. The sample of the research is the corporate social responsibility projects which were awarded by the Sustainable Development Academy between 2017-2020. Sustainable Development Academy Awards are organized by Turkey Corporate Social Responsibility Association and Sustainable Development Academy. The method of this research is document analysis, and 50 projects that were awarded are analyzed by their sectors and stakeholders.

According to the research results, corporate social responsibility projects focused on quality education (Goal 4), and reduced inequalities (Goal 10). Between 2017-2020, there were no projects on clean water and sanitation (Goal 6), affordable and clean energy (Goal 7), life below water (Goal 14), peace, justice, and strong institutions (Goal 16). One of the interesting findings is that companies in sector of energy, petrol, or gas do not produce any project within Goal 7, even though they produce some social responsibility projects. In corporate social responsibility projects of the private sector, it cooperates mostly with public institutions, then with NGOs and then with both public institutions and NGOs.

With neoliberal free-market movements, developments in the international arena, and many problems arising from competition, the social responsibilities of businesses have gained a new dimension. As a result of the pressure of governments, public opinion, competitive market conditions, and international agreements, companies place their social responsibility activities at the center of their business plans. Companies place sustainable development at the center of their projects. On the other hand, it is observed that states impose some of their responsibilities on the private sector. And, this is considered as one of the consequences of neo-liberalization.

Key Words: *Corporate Social Responsibility, Sustainable Development Goals, Neoliberalism, Social State*

GİRİŞ

Sosyal devletin izleri 17. yüzyıla kadar götürülebilmektedir (Kara, 2013, s.285-286). Sosyal devletin yükselişi ise 1945 sonrasındır. Ancak sonrasında ortaya çıkan neoliberal politikaların yaşama geçmesi ve etkisini arttırmasıyla devletin sosyal ve ekonomik alandaki merkezi konumu zayıflamış, özelleştirme gibi uygulamalar ön plana çıkmıştır. Devletin sosyal politika uygulamalarındaki faaliyet alanının küçülmesi, devletin mali, eğitsel, sosyal güvenlik sağlayıcı organlarının işleyişinde sıkıntılar meydana getirmiştir. Bu durum devletlerden daha etkin bir konuma gelen uluslararası sermayenin güç kazanmasına, geniş yetkilere sahip olmasına neden olmuştur (Jessop, 2005, s.318). Devlet, sosyal politika uygulamalarındaki merkeziyetçi yeri ve işlevini özel sektöre, kar amacı gütmeyen kuruluşlara bırakmaya başlamıştır. Böylece söz konusu dönemde toplumsal yoksunluk ve yoksulluğun giderilmesinde devlet katkısının yerine şirketlerin ikame etmesi sağlanmıştır (Petenkaya, 2010, s.170-171).

Neoliberal politikaların yükseldiği dönemle kurumsal sosyal sorumluluğun önem kazanmaya başladığı zaman arasında paralellik kurabilmek mümkündür. Okay ve Okay'a göre, sosyal sorumluluk fikri 1960'lı yılların ortalarında ortaya konmaya başlanmıştır (2012, s.515). Sosyal sorumluluk, şirketler sadece kar elde etmemeli, aynı zamanda toplumsal yararlar üretmelidir düşüncesine dayanmaktadır. Kotler'e göre, sistematik bir çalışma alanı olarak iş dünyasının gündemine oturan sosyal sorumluluk yeni bir boyut kazanmıştır (Kotler, 2015, s.152-155). Artık rekabet yapısı değişmiş, sosyal sorumluluk iş dünyası için bir başarı ölçütü olmuştur. İş dünyası kurumsal sosyal sorumluluk kapsamına giren konularda daha hassas davranmaktadır. Bu eğilimdeki temel nedenler; devletin bazı alanlarda yeteri kadar hizmet vermekte güçlük çekmesine (Akkoyunlu ve Kalyoncuoğlu, 2014, s.126-127), iş dünyasının toplum gözünde olumlu bir imaj oluşturmak ve rekabet avantajı sağlamasına bağlanabilir (Kotler ve Lee, 2017, s.69). Ayrıca Birleşmiş Milletler, ILO, OECD, AB gibi uluslararası organizasyonlar öncülüğünde başlatılan korumacı yaklaşımlar da etkili olmaktadır (Acar, 2020, s.6).

Kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin araştırmalar, genellikle şirketlerin sorumlu davranışları üzerine odaklanmaktadır. Ancak bu çalışma kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ile neoliberal politikalar arasındaki bağlantıya eğilmeye çalışmaktadır. Türkiye, 1980'li yılların başında neoliberal politikalara eklenmeye başlamıştır, ardından yıllar içinde -birey külfet gibi görülen- bazı sosyal konuları devlet olarak üzerinden atmaya çalışmıştır. Bu noktada şirketler arasında neredeyse yeni bir rekabet alanına dönen sosyal sorumluluk alanının devletin neoliberalleşmesiyle kesiştiğini söylemek mümkündür. Sosyal sorumluluk alanına yönelik çokça akademik çalışma yapılmasına rağmen sosyal sorumluluk, neoliberalizm ve sosyal devlet üçgenine dair yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır (Akyıldız, 2007; Aksoy, 2011; Bağcan, 2013). Alandaki bu sınırlılık, bu makalenin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye hükümetinin de kabul ettiği ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ortaya konan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA) kurumsal sosyal sorumluluk projelerine yansımaları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2017-2020 yılları arasında Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği ve Cenevre merkezli Sürdürülebilir Kalkınma Akademisi tarafından düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri'ni alan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri oluşturmaktadır. Doküman analizinin kullanıldığı çalışmada ödül alan 50 projenin üretildiği SKA'lar, paydaş analizi ve SKA'lara yönelik sektör analizi yapılmıştır.

1. Neoliberal Politikalar ve Sosyal Devletin Dönüşümü

Sosyal devlet olgusu, 1980'lerden itibaren sorgulanmaya başlanmıştır. Daha sonra da özellikle dünyaya damgasını vuran neoliberal politikaların uygulanmasıyla, sosyal devlet sisteminin müdahaleci ve paylaşımcı politikaları çerçevesinde kopuş meydana gelmiş, küreselleşmeyle birlikte derinleşen sosyal ekonomik bağımlılıklar ülkeleri serbest piyasa sistemi içerisine itmiştir.

1980'lerden sonra neoliberalizme dayalı küreselleşme sürecinde, devletin faaliyet alanı küçülmüş, pek çok alanda sorumluluk anlayışı terk edilmemişse de ciddi manada zayıflamıştır. Bu süreçte serbest piyasa ile dışa açılmak, dünya ekonomisiyle bütünleşmek düşüncesi ön plana çıkarılmış, sermayenin karlılığı ekonominin tek koşulu olarak değerlendirilmiştir (Güner, 2010, s.220-221). Bu düşüncelerin arkasında ise neoliberal politikalar yatmaktadır. 1980'lerin başından itibaren krizlerden çıkış amaçlı ortaya konulan bu politikalar, kamu sektöründen özel sektöre doğru genişleyen özelleştirme, piyasalaştırma gibi uygulamalarla somutlaşmaktadır (Gün, 2015, s.8). Neoliberal politikalar, tüm dünyada yoksullaşma, kamu hizmetlerinden yoksun kalma gibi sorunlara yol açmakta, birçok alanda neoliberal yönetim zihniyeti çerçevesinde özelleştirmeler ve taşeronlaştırma gibi uygulamalarla varlığını sürdürmektedir (Şen ve Avşar, 2012, s.43, 57).

Neoliberalizmin, ülkeler üzerindeki etkileri farklılıklar gösterse de birçok ülkede toplumun zayıf kesimleri (özellikle kadınların, çocukların, azınlıkların ve engellilerin) üzerinde zarar verici etkileri olmuştur. Ortak özelliklerine bakıldığında, serbest piyasa, özelleştirme, dışa açıklık ve devletin sınırlandırılmasını öngörmektedir. Diğer bir deyişle neoliberalizm, sosyal devlete bir tepki olarak ortaya konulmuş bir siyasi projedir. David Harvey, bu siyasi projenin daha önce devletin yurttaşlara karşı temel sorumluluğu olan toplumsal refah politikası üzerinde dikkate değer etkiye sahip olduğunu belirtmektedir (Harvey, 2015, s.1). Sosyal devlet açısından önemli bir dönüm noktası olan bu yeniden yapılanma sürecinde gerçekleştirilen reformlarla kapitalizmin vazgeçilmezi olan rekabet olgusu önemli derecede ileriye taşınmıştır. Elbette ki bu durum iş dünyasındaki şirketler ve finansal çıkar gruplarının yararına katkı yapmıştır.

Sosyal devlet anlayışı irdelendiğinde üç temel unsur karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, devletin ekonomik ve sosyal yaşama sistematik olarak müdahale etmesidir. İkincisi, işçi sınıfının piyasaya karşı varlıklarını tehdit eden sosyal risklere karşı asgari bir güvencenin sağlanması için mücadele vermesi sonucunda sosyal koruma sisteminin ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesidir (Başkaya, 2002, s.25). Üçüncüsü, geliştirilen bu hizmetlerin (sosyal devletçi hizmetlerin) toplumun tüm üyeleri için hak olarak düzenlenmesidir. Sosyal devlet müdahaleciliği, başta çalışanlar olmak üzere, bireysel hak ve özgürlükler adına ekonomik ve sosyal bakımdan güçsüz durumdaki bireyleri güçlendirmeye çalışan bir anlayışı varsaymaktadır. Bu anlayış doğrultusunda sağlanan sosyal yardım destekleri bir yardım anlayışına dayanmaz; sosyal yurttaşlık haklarına dayanır (Mütevellioglu, 2006, s.4). Sosyal devletin sağlamaya çalıştığı bu hizmetler neoliberal düşünce tarafından eleştirilmiştir.

Güler (2006) sosyal devleti, ekonomik ve toplumsal yaşama kamusal araçlarla doğrudan ve dolaylı olarak müdahale yetkisiyle donatılmış devlet olarak tanımlamaktadır. Buna göre böyle bir devlet kamu hizmeti, kamu yararı, toplumda gelir adaletini sağlamayı ve bireylere sosyal güvenlik sunmayı amaçlayan devlettir. Neoliberal politikalarla birlikte kamu hizmeti, kamu yararı ve sosyal güvenlik gibi kavramların içi boşaltılmış, devletin görev ve sorumluluk alanında yer alan hizmet alanları, serbest piyasa düzeni mantığı içerisinde özel işletmelerin kar ettiği alanlara dönüştürülmüştür (Akyıldız, 2007, s.139). Stiglitz (2004a), 1980'ler ve 1990'larda dünyayı egemenliği altına alan serbest piyasa düzeninin insani değerleri ciddi manada erozyona uğrattığını, dünya ekonomisine verdiği zararı analitik bir anlatımla gözler önüne sermektedir.

Neoliberalizmin savunucuları, toplumlarda ekonomik büyüme ve zenginlikleri çoklayacak yolun esneklik ve yeniden düzenlemeden geçtiğini ileri sürmektedir (Andersen, 2006, s.57). Örneğin Friedman, ekonomik özgürlüğün bağımsızlığı için piyasa sistemini savunmaktadır. Hatta piyasa sistemini o kadar yüceltmektedir ki, siyaseti piyasa ekonomisinin bir aracı olarak görmeye kadar gitmektedir (Friedman, 2018). Buna göre, serbest piyasa olmadan diğer özgürlüklerin işleyemeyeceği güçlü bir ihtimaldir. Bunun için ekonomik özgürlükleri garanti alan, rekabeti geliştiren, sosyal amaçlarla yerine getirilen yükümlülüklerden ziyade bireysel özgürlüklerin önündeki engelleri ortadan kaldıracak bir siyasal sistemin varlığı gereklidir.

Dolayısıyla, neoliberalizm evrensel bir model olarak bir umut ışığıymış gibi tüm toplumun önüne serilmiştir (Turan, 2015, s.68). Serbest piyasa egemenliğini odağa alan neoliberal reformlar, esas olarak sosyal devlet düzenlemelerinin kaldırılmasına yönelik olarak düzenlenmiştir. Deregülasyon ve özelleştirme uygulamalarıyla başlayan söz konusu reformlar sosyal devlet ilkesini neredeyse tüm boyutlarıyla dışlamaktadır. Buna göre ekonomik alanda devletin karar ve uygulama yetkileri sınırlandırılacak, özelleştirme programlarıyla devlet mal ve hizmet üretiminden çekilecek, eşitsizlikleri sınırlayıcı yeniden dağıtıcı müdahalelerin ve sosyal harcamaların sınırlandırılması gerekecektir (Turan, 2015, s.73). Brown'un da vurguladığı gibi, "Neoliberalizm büyük çoğunlukla, kökünde yatan serbest piyasaları olumlama ilkesiyle uyumlu bir grup ekonomi politikasının icrası olarak anlaşılmalıdır" (Brown, 2017, s.31). Neoliberal politikaların uygulanması sürecinde, Keynesyen politikalarla gerçekleştirilen sosyal devlet desteği ve önlemleri tersine çevrilmiş; işletme, çokuluslu şirketler ve finansal sermaye çıkarlarının öncelenmesi için koşullar yaratılmıştır (Harvey, 2015, s.15, 19). Önceden Keynesyen politikalarla kamusal destek ve değer gören merkezi planlama gibi uygulamalar, piyasa savunucuları tarafından fazlasıyla can sıkıcı bulunmuştur. Bunun yerine devletin serbest ekonomiye mali çerçeve sağlaması arzu edilmiştir (Friedman, 2018, s.14, 15, 68-69).

Sonuç olarak genelde devletin rolü ve işlevi açısından tartışılan neoliberalizm, her bir devleti sermaye peşinden koşmak için diğer devletlere karşı rekabet etmeye zorlayan bir politika yürütmektedir. Devlete yönelik öne sürülen temel itiraz ise, ekonomik küreselleşmenin dayattığı kısıtlamalar ve bu kısıtlamalar karşısında kamusal faaliyetin etkinliği ve üretkenliğinin yetersiz kaldığı, ekonominin rekabet gücünü kösteklediği yönündedir (Dardot ve Laval, 2012, s.319). Devletin sunduğu kamusal faaliyet ve hizmetlerin sınırlandırılmasını isteyen neoliberal sistemde, devlet özel şirketlere ihale veren devlete dönüşmüştür (Crouch, 2014, s.112). Neoliberal politikalarla sermaye desteklenmiş, devletin sosyal politika alanındaki merkezîyetçi yeri zayıflamıştır (Jessop, 2005, s.318). Bu durum, toplumsal menfaatlerin geri plana itilmesi ve kamusal yarara karşı bireysel çıkarların ön plana çıkarılmasından başka bir şey değildir.

2. Neoliberal Politikalarda Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yansımaları

1980'lerden sonra neoliberal küreselleşmenin tüm dünyada egemen politika haline gelmesiyle, Türkiye de bundan payını almış ve neoliberal politikalar doğrultusunda adımlar atmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi ulusötesi aktörlerin işbirliği ile uygulama olanağı bulan neoliberal tırmanış, Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla kendini göstermiştir (Işıklı, 2010, 219-220). IMF'nin Türkiye'den beklediği devalüasyon ve Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) zamları gibi öğelerin gerçekleştirilmesi için, 24 Ocak kararları açıklanmıştır. 24 Ocak Kararları, sadece ekonomide istikrar programı niteliği taşıyordu; DB aracılığıyla ekonomiyi dışarıya açmaya, piyasa serbestisi ile ithalat ve ihracat rejiminde serbestleştirmeyi sağlamaya yönelik öğeleri içeren bir eğilim taşıyordu (Boratav, 2004, s.147). Türkiye'de 1980 sonrasında istikrar politikaları adı altında IMF tarafından yürütülen yapısal uyum politikaları ve DB desteğinde uygulanan uyarılama politikaları, devletin kamusal sorumluluk anlayışında önemli değişimleri hedeflemiştir (Temizel, 2007, s.101). 1980 sonrasında farklı iktidarlar tarafından IMF ve DB ile girilen yapısal uyum programlarının, Türkiye'de neoliberal politikaların hayata geçmesine güçlü bir zemin hazırladığı söylenebilir (Çarıkcı, 2019, s.151, 161).

Temelde ekonomik istikrarı sağlamak için kurulmuş olan IMF ve DB'nin eşliğinde ülkelere dayatılan neoliberal politikalar, çoğu zaman sorunları çözmekten ziyade daha da derinleştirmiştir (Stiglitz, 2004b). Krize yakalanan ülkeler bu iki kurumun yapısal uyum kredilerine muhtaç olmuş, pazarlarını her türlü ithalata koşulsuz bir şekilde açmakla karşı karşıya kalmıştır (Stiglitz, 2004a). Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkede ekonomik ve sosyal dengeler bozulmuş (Yıldız, 2014, s.23), müdahaleci ve müteşebbis devlet anlayışları, yerini minimal/ piyasa dostu devlet anlayışına bırakmıştır (Petenkaya, 2010, s.39).

Türkiye bu politikalarla 1980 sonrasında tanışmıştır. "1980 sonrasında, yaşanan yapısal uyarlamalar ve her krize çözümmüş gibi sunulan finansal serbestleşme, kamu sektörünün başta özelleştirme olmak üzere çeşitli

yöntemlerle tasfiyesi, sınıfsal anlamda sermayenin önünü açacak düzenleme ve uygulamalar tam olarak neoliberalizmin uygulandığının göstergesidir” (Taşcier, 2019, s.3-4). Bu da devletin sosyal niteliğinin zayıflaması ve devletin temel hizmetlerinin sermaye kesiminin önüne serilmesi sonucunu doğurmuştur. Neoliberal politikaların temel amacı da sermaye kesiminin önündeki koşulların kaldırılması, sermaye hareketliliğinin sağlanmasıdır. Böyle olunca da kamu ya da devlet tarafından sunulması beklenen hizmetin özel kesimce üretilip sunulması ihtiyacı doğmaktadır. Bu gibi durumlarda da sosyal ekonomik anlamda çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmekte, vatandaşlar arasında gelir ve yaşam değişikliği fırsatlarında eşitsizlikler yaşanabilmektedir. Sonuçta özel kesimin yaptığı kamu kesiminin yaptığı yerini alamaz, kamulaştırmanın güçlendirilmesi konusuna Türkiye gibi ülkelerin her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır. “Türkiye’nin kendi koşullarına uygun, yapısal sorunlarını giderecek ve refahı toplumun her kesimine yaygınlaştıracak politikalara ihtiyacı olduğu açıktır” (Yıldız, 2014, s.26). Türkiye’de sosyal devletin gereği olan uygulamalara günümüzde daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Neoliberal politikaların temel hedefi devletin kamu çıkarlarına ya da yararına olacak şekilde sunduğu hizmetlerden çekilmesi (Zaimoğlu, 2017, s.2053), kamu hizmeti teminini özel firmalara ihale etmesi yönündedir (Crouch, 2014 s.32-34). Türkiye, 1980’li yıllarda yapısal uyum programları ile yeni ekonomik düzenden yana ağırlığını koymuş (Boratav, 1991, s.121-122; Aren, 2007, s.236), devletin ekonomik faaliyetlerden çekilmesi için eğitimden sağlığa birçok kamusal alanın özele açılmasının miladı başlamıştır. Tam da bu noktada “özel sektör devletin çekildiği alanları doldurarak kar marjını arttırırken kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin toplumsal baskılar karşısındaki gücünü de keşfedecektir” (Petenkaya, 2010, s.36).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının dünyada önem kazanması, neoliberal serbest piyasa hareketleri ve küreselleşme ile başladığı ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2009, s.519). Türkiye’de de değişen toplumsal, ekonomik ve politik şartlarla birlikte kurumsal sosyal sorumluluk kavramı önem kazanmış ve işletmelerin sosyal sorumlulukları yeni bir boyut kazanmıştır. Göcenoğlu’na göre, Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluğun gelişimini şekillendiren asıl olgular 1980 sonrasında liberal ekonomiye geçiş ile şekillenmiştir. Bu dönemde yaşanan küreselleşme süreci ile ticaret ve sermaye hareketi üzerindeki baskılar azalmış, ulusal ve uluslararası üretim ve tüketim fonksiyonunda değişimler yaşanmıştır. İşletmeler, özellikle 2000’li yılların başından itibaren karlılıklarını arttırmaya, ulaşamayan pazarlarda paylarını genişletmeye, müşteri algısında itibar yönetimi oluşturmaya yönelik arayış içerisine girmeye başlamıştır (Göcenoğlu, 2014, s.1).

Türkiye’de işletmeler, ekonomik kriz ve istikrarsızlıklar nedeniyle 1990’lı yıllarda uzun vadeli planlama yapamamış, sosyal sorumluluk alanına ciddi yatırımlarda bulunamamıştır. Buna karşın, kurumsal sosyal sorumluluk konusunda bilinçlenme artmış, sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelik gibi bir takım kırılma noktaları yaşanmıştır (Gökçen, 2019, s.78). 2000’li yıllarda çokuluslu şirketler ve uluslararası kuruluşların itici gücüyle kurumsal sosyal sorumluluk ivme kazanmaya başlamıştır. Özel sektör, devlet tarafından yürütülmesi gereken birçok toplumsal faaliyet alanında sosyal sorumluluk üstlenmeye başlamıştır (Bağcan, 2013, s.55.59; Akyıldız, 2007, s.176-179). Kurumsal sosyal sorumlulukta yaşanan bu kırılma noktalarının arkasında 1980 sonrasında özel sektörün artan rolü, güçlenen şirketler ve onlara sağlanan devlet destekleri ve vergi indirimlerinin olduğu söylenebilir (Gökçen, 2019, s.77). Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) yönünden direkt tasarlanmış kanun bulunmamakla birlikte sosyal sorumlulukla ilişkilendirilebilecek ve sosyal sorumluluğun sınırlarını çizebilecek kanun ve düzenlemeler mevcuttur. Söz konusu kanun ve düzenlemelerle şirketlerin yarattıkları olumsuz etkiler sınırlandırılmakta, şirketleri sosyal sorumluluk uygulamalarına teşvik etmektedir. Toplumun beklentileri ve devletin teşvikleri, şirketlerin sosyal sorumluluk kampanyası yürütme eğilimlerinde artışa neden olmaktadır (Göcenoğlu ve Onan, 2008, s.12-13’den aktaran Bağcan, 2013, s.57).

Bahsedilen hususların neticesi olarak, KSS projelerinin planlanması ve yönetim modellerinde profesyonelleşme gibi çalışmalar temel alınmaktadır. Bu anlamda, özel sektör-sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi çerçevesinde projeler yapılmaktadır (<https://www.kssd.org/pf>). Özel sektör, sürdürülebilirlik

kapsamında sadece işlerini değil, toplumsal sorumluluklarını da ele almaktadır. Toplumsal sorumluluklarını ciddi bir planlama ve uygulama ile gerçekleştirip sonuçlarını yıllık faaliyet raporlarına yansıtmaktadır (Arçelik, 2020, s. 97-98). Çünkü sürdürülebilirliğin sağlanmasında kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları önemli bir role sahiptir. Kurumların başarıyı sürdürmek, rekabet avantajı elde etmek ve sürdürülebilirliğin sağlanması için çevreye, ekonomiye, topluma karşı sorumluluklar yüklenmesi gerektiği ortadadır (Argüden, 2002). Bu bağlamda “Sürdürülebilirlik, günümüzde uluslararası alanda kabul görmüş bir paradigma haline dönüşmüştür... Sürdürülebilirlik; kamu sektörüne liderlik, politika üretme, kurumlararası koordinasyonu sağlama, kamu değeri yaratma ve teşvik etme; işletmelere ise finansal olmayan bilgileri açıklama (sosyal sorumluluk raporları), ... sürdürülebilir çözümler yaratma ve üretim süreçlerini çevresel kriterlerle uyumlu hale getirme gibi görev ve sorumluluklar yüklemiştir” (Akçakaya, 2017, s.48).

Günümüz koşullarında sürdürülebilir kalkınma dünya ölçeğinde yankı bulmakta ve küresel ölçekte sürdürülebilir politikalar hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Refah, güç ve iyi bir yaşam gibi olguların ölçüsü olarak sadece ekonomik duruma bakılmamakta, buna ek olarak temel hak ve özgürlükler, çevre, eğitim sağlık gibi faktörlerin de önemine dikkat çekilmektedir (Erten, 2019, s.894). Sürdürülebilir kalkınma politikaları çerçevesinde ele alınan bu olguların hayata geçirilebilmesi için de kamu, özel sektör iş birliğine vurgu yapılmaktadır (Akçakaya, 2017, s.56). Son dönemlerde Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluğun gelişimi bu politikalarından etkilenmiş, kurumsal sosyal sorumluluğa verilen değer artmaya başlamıştır. Daha önceden özel sektör tarafından yürütülen sosyal sorumluluk uygulamaları, genelde bağışlar ve yardımseverlik temelinde bir anlayış içerisinde gerçekleştirilmekteydi. Son yıllarda şirketler kendi bünyelerinde kurumsal iletişim bölümleri açmakta, yönetim kademesi destekli projeler yazmakta ve çeşitli kuruluşlarla işbirlikleri kurmaktadır. Bu da kurumsal sosyal sorumluluğa gösterdikleri önemin arttığını göstermektedir.

Dünya ölçeğinde sürdürülebilir kalkınmanın yankı bulması 1992 yılında Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndadır. Türkiye bu konferanstan sonra sürdürülebilir kalkınma kavramına 7. Kalkınma Planı’nda yer vermiş ve konuyu kamusal düzeyde ele alarak sonraki kalkınma planlarında (8.Plan, 9.Plan ve 10.Plan) gündeminin önemli bir parçası olarak işlemiştir. Örneğin, 10.Kalkınma Planı’nda sürdürülebilirlik kavramı hakim temalardan biri olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2017, s.29). Bu tema özel sektör açısından da önemini korumaktadır. Şirketler kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımının bir gereği olarak, başta eğitim olmak üzere ihtiyaç duyulan alanlarda seçtikleri sosyal sorumluluk projeleri ile sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedirler. Yani sürdürülebilir kalkınma ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiden söz etmek mümkündür. Örneğin BM öncülüğünde ortaya konulan ve Birleşmiş Milletlere üye ülkeler tarafından imzalanan Sürdürülebilir Kalkınma İçin 2030 Gündemi’ni, Türkiye’deki özel sektör yakından takip etmiş, toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılması ve benimsenmesi için katkı sağlamıştır (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu, 2019 s.20). Türkiye’de sürdürülebilir kalkınmanın bilincinde olan özel sektör bu alandaki çalışmalarını sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yürütmekte ve Gündem 2030 süreci ile birlikte Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) çalışmalarının odağına alarak sahiplenmektedir.

Neoliberal politikaların hayata geçmesiyle Türkiye’de özel sektör ve dolayısıyla şirketler sosyal sorumluluk konusuna önem vermekte, kamusal nitelikli alanlarda sosyal sorumluluk projeleri yürütmektedir. Artık kurumsal sosyal sorumluluk araştırmaları, kurumsal sosyal sorumluluk zirveleri yapılmaktadır. Örneğin Kapital Dergisi 2005 yılından beri düzenli aralıklarla “İş Dünyasının En Beğenilen Şirketleri” araştırmasını yayınlamaktadır (<https://www.capital.com.tr/listeler>). Yapılan araştırmalarda kurumsal sosyal sorumlulukta en başarılı şirket, en başarılı projeler belirlenmektedir (CAPITAL, 2020, s.71-73). Yine benzer şekilde, Türkiye’de 2009 yılından beri Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği tarafından Kurumsal Sosyal Sorumluluk Zirvesi düzenlenmektedir. 2017 yılından bu yana düzenlenen zirvenin ana teması, Birleşmiş Milletler öncülüğünde ortaya konulan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları olmuştur. Bu çerçevede şirketlerin gerçekleştirdiği kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

ödüllendirilmektedir (<http://ksszirvesi.org>). Çünkü neoliberal politikaların yaşama geçmesi ile beraber sosyal devlet anlayışı ile yapılan faaliyetlerin şirketler tarafından yerine getirilebileceği yönünde bir zihniyet oluşmuştur. İş dünyası devlet aktörleriyle iş birliğine girmiştir. Neoliberal politikalar, özel sektörün sürdürülebilirlik eğilimi üzerinde de değişiklik yaratarak yeni arayışlara yöneltmiştir. Devletin sorumluluğunda olması gereken temel hizmet alanları (eğitim ve sağlık gibi alanlar) rekabete açılmış, özel kesim bu rekabetçi piyasada gelişimini sürdürmek için sosyal sorumluluğu bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Türkiye’de son yıllarda kurumsal sosyal sorumluluğa ve sürdürülebilir kalkınmaya olan ilgi ve önem artmıştır. Neoliberal politikalarla birlikte şirketler proje yarışına girmiştir. Şirketlerin bu derece proje yarışına girmesinin nedeni de açıktır ki gelişen rekabet ortamı ve küresel pazara uyum sağlama idealidir.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

2016 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), Yoksulluğa Son, Açlığa Son, Sağlık ve Refah, Nitelikli Eğitim, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sağlıklı Suya Erişim, Erişilebilir Temiz Enerji, İstihdam ve Ekonomik Büyüme, Sanayi Yenilikçilik ve Alt Yapı, Eşitsizliklerin Azaltılması, Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları, Sorumlu Üretim ve Tüketim, İklim Eylemi, Sudaki Yaşam, Karasal Yaşam, Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar, Amaçlar için Ortaklıklar olmak üzere toplam 17 adetten oluşmaktadır. Belirlenmiş olan 17 amacın ayrıca alt hedefleri bulunmaktadır.

Türkiye BM’de belirlenmiş olan amaçları uygulamak için taraf olmuş ülkeler arasındadır. Türkiye içindeki sorumluluk dağılımını ise şöyle açıklamak mümkündür: “Strateji ve Bütçe Başkanlığı, kalkınma planlarının hazırlanmasından sorumlu kurum olup, aynı zamanda ülke genelinde SKA’ların uygulanması, izlenmesi ve raporlanmasını koordine etmektedir. Bu kapsamda Bakanlık, Kalkınma Planının SKA’larla uyumlu ve tutarlı olmasını sağlamaktadır. SKA’ların hayata geçirilmesinde sorumluluk tüm ilgili bakanlıkların ve kurumların uhdesindedir” (<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/>). Bir diğer yandan aynı raporda 2030 Gündemi’nin yalnızca hükümetlere değil, aynı zamanda iş dünyasına, STK ve akademik dünyaya da sorumluluk yüklediği belirtilmektedir. Türkiye’nin SKA’ların planlanması, uygulanması ve gözden geçirilmesi için tüm paydaşların katkılarını etkin olarak kapsayan ulusal bir ortam sağlamayı amaçladığı ifade edilmektedir (<https://www.sbb.gov.tr/>). Türkiye’nin de hedeflediği bu SKA’lar kapsamında iş dünyası da faaliyetlerde bulunmakta ve çeşitli sosyal sorumluluk projeleri yapmaktadır.

Bu çalışmanın amacı şirketler tarafından gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projelerinin hangi SKA’ları kapsadığını, hangi SKA’lara iş dünyası tarafından daha fazla yönlendiğini ortaya koymaya çalışmaktır. Aynı zamanda şirketlerin hangi SKA’lara yönelmediğini, hangilerine ilişkin çalışmalar yürütmediklerini de ortaya koyacaktır. Çalışma ayrıca hangi sektörlerin hangi SKA’lara yöneldiğini ve projelerde hangi kurumlarla ortaklık yapıldığını belirlemeyi amaçlamaktadır.

3.1. Araştırmanın Örnekleme ve Yöntemi

Türkiye’de pek çok şirket tarafından kurumsal sosyal sorumluluk projesi düzenlenmektedir, bu projeleri ödüllendiren pek çok yapı bulunmaktadır. Ancak Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2009 yılından beri her yıl Kurumsal Sosyal Sorumluluk Zirvesi düzenlemektedir. Söz konusu zirvede yukarıda kısa tanımlarıyla yer alan SKA’lar çerçevesinde şirketlerin yaptığı sosyal sorumluluk projeleri ödüllendirilmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri olarak anılan bu ödüller, Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği ve Cenevre merkezli Sürdürülebilir Kalkınma Akademisi tarafından düzenlenmektedir (KSS, Türkiye, 2019, s4). Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği tarafından gerçekleştirilen KSS Zirve’sinde, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde ödüllendirilen şirketler ve projeleri yer almaktadır. KSS Zirvesi’nde 2017 yılından bu yana SKA’lara göre kurumsal sosyal sorumluluk ödülü dağıtılmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini 2017-2020 arasında düzenlenen KSS Zirvesi’nde ödül alan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve projeleri hazırlayan şirketler oluşturmaktadır.

Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren basılı ve elektronik materyaller olmak üzere belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir (Corbin & Strauss, 2008). Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013'den aktaran Kırıl, 2020: s. 175). Temelde dokümana ulaşma, dokümanın orijinalliğini kontrol etme, dokümanı anlama, veriyi analiz etme ve kullanma aşamalarına göre doküman analizi yapılır (Forster, 1995'den Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016). Doküman çeşitleri kitaplar, haberler, günlükler, raporlar, hukuki metinler vs gibi içeriklerden oluşmaktadır. Dokümanlar, araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiştir. Veriler toplanırken Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği tarafından yayınlanan 9., 10., 11. ve 12. KSS Pazaryeri Kataloglarından faydalanılmıştır. Ayrıca verilerin toplanmasında gerekli olduğu zamanlarda şirketlerin web siteleri, faaliyet raporları, sürdürülebilirlik raporlarından da faydalanılmıştır. İçerik analizi, doküman analizinin içinde yer almaktadır.

3.2. Bulgular

Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri'nde 2017-20 yılları arasında ödül almış olan kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin SKA'lara göre dağılımı incelenmiştir.

Tablo 1. 2017-2020 arasında sürdürülebilir kalkınma akademi ödülleri alan projeler ve SKA eşleşmesi

SKA	2017	2018	2019	2020
SKA 1			ASİS "Monticola" Projesi	
SKA 2		ANADOLU EFES "Gelecek Tarımda: Akıllı Tarım" projesi	CARGILL "1000 Çiftçi 1000 Bereket" projesi	NESTLE TÜRKİYE "Fıstığımız Bol Olsun" Projesiyle
SKA 3	MAPFRE VAKFI "Sağlıklı Yaşam" Projesi		ASTRA ZENECA "Hey Genç! Harekete Geç!" projesi	
			MOLFİXS "Hayat Bağım" projesi	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş. "Trafik Hayattır" Projesi
				NESTLE TÜRKİYE "Sağlıklı Adımlar" Projesi
				ALLIANZ TÜRKİYE "Allianz Motto Hareket" Projesi
SKA 4	AKÇANSA "Benim Mahallem" Projesi	ENKA "ENKA Okulları Sürdürülebilir Kampüs Programı" Projesi	HENKEL "Keşif Dünyası Merkezi" projesi	ANADOLU SİGORTA "Bir Usta Bin Usta" Projesi

			ALBARAKA “Geleceğe Değer Kat” projesi	AKÇANSA “Benim Mahallem” Projesi
			“NETAŞ “Next Coders” projesi	
SKA 5		COCA COLA “Kız Kardeşim” projesi	LİMAK VAKFI “Türkiye’nin Mühendis Kızları” projesi	
		NİRENGİ “Çok Geç Kalmadan” Projesi	OPET “Kadın Gücü” projesi	
		GEDİK ÜNİVERSİTESİ “Women in Pover” Projesi		
SKA 8	ESAS SOSYAL “Gençler ve İstihdam” Projesi		SOCAR “Dersimiz Girişimcilik” projesi	
SKA 9			ULUDAĞ İÇECEK “Koruyucusuz İçecek Üretimi” projesi	ULUDAĞ İÇECEK “Üretim Proseslerinde Yer Alan Su Tüketim Noktalarının Optimizasyonu ile Doğal Kaynak Tüketiminin Azaltılması “ Projesi
SKA 10	TURKCELL “Merhaba Umut” Projesi	AVİS “Aynı Dili Konuşuyoruz” projesi	KREDİ KAYIT BÜROSU “Sesli Soru Bankası” projesi	AVİS “Aynı Dili Konuşuyoruz “ Projesi
		KOÇ ÜNİVERSİTESİ “Anadolu Bursiyerleri Programı” Projesi	AVIS “Aynı Dili Konuşuyoruz” projesi	
			EKER “Otizmli Bireyler Eker’le İş gücünde” projesi	
SKA 11	RÖNESANS HOLDİNG “Sürdürülebilir Geleceği Tasarla” Projesi		OPET“ Arkeo-köy Tevfikiye” Projesi	

SKA 12	ENERJİSA “Enerjimi Koruyorum” Projesi	İPRAGAZ “Isı Geri Kazanım” projesi		DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş., “Etki Alanımızda Sürdürülebilirlik” Projesi
	İTERLİNK “Sadakat Programlarında” Projesi			GDZ ELKTRİK DAĞITIM “Enerji Avcıları” Projesi
				TURKCELL “Eğitime Dönüştür” Projesi
SKA 13	GDZ ELEKTRİK DAĞITIM “Enerji Avcıları” Projesi	COCA COLA “Geleceğin Tarımı” projesi		
SKA 15	SUNAR “Sürdürülebilir Ayçiçek Tarımı” Projesi	LİMAK ENERJİ “Yeşil Dönüşüm Ormanları” projesi		ADM ELEKTRİK DAĞITIM “Leyleklere Yeni Yuva” Projesi
SKA 17	EKER “Adım Adım İyilik Peşinde Koş” Projesi	PEGASUS “Yarınlara Uçuyoruz” projesi	ANADOLU EFES “Accelerate2030” projesi	TEPE SAVUNMA VE GÜVENLİK SİSTEMLERİ SAN. A.Ş. “Tohum Otizm Uzaktan Erişim Eğitim Portalı” Projesi

Kaynak: KSS Türkiye, (2019).; KSS Türkiye, (2019).; KSS Türkiye, (2020a).; KSS Türkiye, (2020b).

Yukarıda yer alan tabloda 2017-2020 yılları arasında ödül almış olan projeler ilgili SKA'lara göre dağılımları yapılarak gösterilmiştir. İlgili projelerin bazıları farklı SKA'ların içinde de değerlendirilebilecek olsa da Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri'nin gruplandırması baz alınmıştır. Tabloda hangi şirketlerin, hangi SKA'lar kapsamında proje düzenledikleri yer almaktadır. Tabloda sadece kurumların isimlerine ve projelerin adlarına yer verilmiştir. Projelerin amaçları ve kapsamları çalışmada bulunan yer kısıtı nedeniyle belirtilmemiştir. Belirlenen zaman aralığında toplam 50 projeye ödül verilmiştir. 50 projenin 3'ü dışında (Marphe Vakfı, Gedik Üniversitesi ve Koç Üniversitesi projeleri) diğerleri şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Tabloda proje üretilmemiş SKA'lara yer verilmemiştir.

Veriler göz önünde bulundurulduğunda istikrarlı olarak proje üretilen 3 SKA görülmektedir: Nitelikli eğitim (SKA 4), eşitsizliklerin azaltılması (SKA 10), amaçlar için ortaklık (SKA 17). 2017-2020 yılları arasında bu 3 amaç için her yıl üretilmiş ve ödül almış olan bir proje bulunmaktadır.

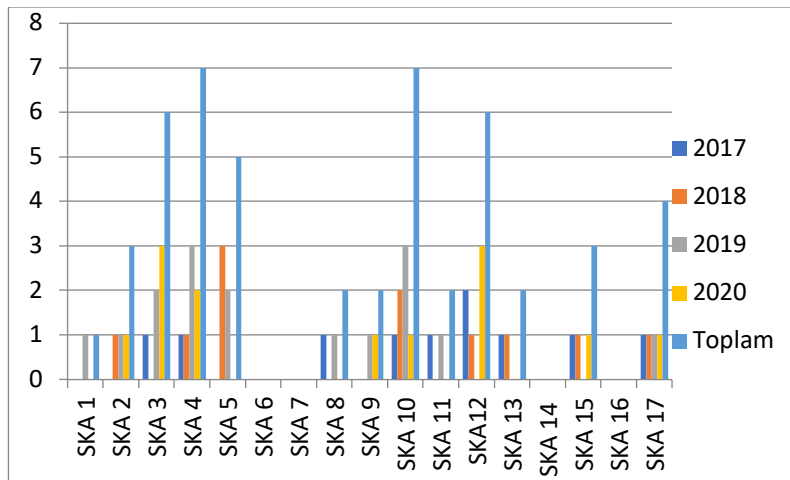
Tablo 2: Yıllara göre SKA dağılımları

	2017	2018	2019	2020	Toplam	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Portalı
SKA 1	0	0	1	0	1	1
SKA 2	0	1	1	1	3	4
SKA 3	1	0	2	3	6	9
SKA 4	1	1	3	2	7	10
SKA 5	0	3	2	0	5	8
SKA 6	0	0	0	0	0	0
SKA 7	0	0	0	0	0	0
SKA 8	1	0	1	0	2	5
SKA 9	0	0	1	1	2	5
SKA 10	1	2	3	1	7	8
SKA 11	1	0	1	0	2	4
SKA12	2	1	0	3	6	8
SKA 13	1	1	0	0	2	1
SKA 14	0	0	0	0	0	0
SKA 15	1	1	0	1	3	4
SKA 16	0	0	0	0	0	0
SKA 17	1	1	1	1	4	4

Kaynak: <http://portal.responsibleimpact.org/>.

Yukarıda yer alan tabloda yıllara göre SKA'lar için üretilmiş projelerin sayısal dağılımı görülmektedir. Dağılıma bakıldığında en fazla projenin Nitelikli Eğitim (SKA 4) ve Eşitsizliklerin Azaltılması (SKA10) başlıklarında yapıldığı görülmektedir. Bu başlıkların ardından toplam 6 ödül almış proje ile Sorumlu Üretim ve Tüketim (SKA 12) başlığı gelmektedir. Yoksulluğa Son (SKA 1) başlığında ise dört yıl içinde ödül almış olan sadece 1 proje bulunmaktadır. Temiz Su ve Sanitasyon (SKA 6), Erişilebilir ve Temiz Enerji (SKA 7), Sudaki Yaşam (SKA 14) ve Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar (SKA 16) başlıklarında ise ödül alan proje bulunmamaktadır.

Grafik 1: Yıllara göre SKA'lar için üretilen sosyal sorumluluk projelerinin sayısal değeri

SKA'lar arasındaki sayısal dağılımın başka bir kaynaktan kontrolünün sağlanması için Kurumsal Sosyal Sorumluluk Portalı (<http://portal.responsibleimpact.org/>) Web Sitesinden SKA'lara göre sosyal sorumluluk projeleri sorgulanmıştır ve ulaşılan sayılar üstteki grafik 1'in en sağ sütununda gösterilmiştir. Web sitesinde 67 projenin veri tabanında olduğunun belirtilmesine rağmen amaçlara göre ayrı filtreleme yapıldığında toplam ulaşılan sayı 70 olmuştur. Bunun nedeni bazı projelerin birden fazla SKA'yı kapsamamasıdır. Ödül alan projelerin dağılımı ile bir başka verinin karşılaştırılması ihtiyacı hiç ödül olmayan SKA'larda projenin üretilmemesi nedeniyle mi yoksa ödüle değer bir projenin olmaması nedeniyle mi verilmediğinin yanıtını aramaktadır. Ancak karşılaştırmanın bize gösterdiği yukarıda da söz edilen 4 adet SKA'da üretilmiş proje bulunmamaktadır.

Tablo 3. Sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda ödüllendirilen kurumsal sosyal sorumluluk işbirliği yürütülen kurumlar

SKA	Şirket Adı / Proje Adı	İşbirliği Yürütülen Kurum/Kuruluşlar	Kurum Türü
SKA 1	AVIS/"Monticola" Projesi	İl ve ilçe Milli eğitim Müdürlükleri	Kamu
SKA 2	ANADOLU EFES "Gelecek Tarımda: Akıllı Tarım" projesi	Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye)	STK
	CARGILL/"1000 Çiftçi 1000 Bereket" projesi	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)	STK
	NESTLE TÜRKİYE "Fıstığımız Bol Olsun" Projesi	TEMA Vakfı	STK
SKA 3	MAPFRE VAKFI "Sağlıklı Yaşam" Projesi	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Kamu
	ASTRA ZENECA "Hey Genç! Harekete Geç!" projesi	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye Diyabet Vakfı, Tüvana Okuma İstekli Çocuk Vakfı (TOÇEV)	Kamu STK
	MOLFİXS"Hayat Bağım" projesi	T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü	Kamu
	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş. "Trafik Hayattır" Projesi	Emniyet Genel Müdürlüğü , Milli Eğitim Bakanlığı, Belediyeler	Kamu
	NESTLE TÜRKİYE"Sağlıklı Adımlar" Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Marmara Üniversitesi, Fenerbahçe Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi	Kamu
	ALLIANZ TÜRKİYE "Allianz Motto Hareket "Projesi	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Ege Çağdaş Eğitim Vakfı, Koruncuk Vakfı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi	Kamu STK
SKA 4	AKÇANSA "Benim Mahallem" Projesi ⁵	TOÇEV (Tüvana Okuma İstekli Çocuklar Vakfı), Büyükçekmece İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü	Kamu STK
	ENKA "ENKA Okulları Sürdürülebilir Kampüs Programı" Projesi	Sosyal Ben Vakfı, ÇEKÜL, TEMA, AIESEC ⁶ , Hayata Destek Derneği, Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, AFAD, İTÜ Bilim Merkezi, TÜBİTAK, ODTÜ	Kamu STK Uluslararası örgüt

⁵ 9. ve 12. zirvede olmak üzere iki kere ödül almıştır

⁶ Bu çalışmada uluslararası örgüt olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için: (<https://aiesec.org.tr/hakkimizda/>).

	HENKEL“Keşif Dünyası Merkezi” projesi	Yaratıcı Çocuklar Derneği, Darüşşafaka Cemiyeti	STK
	NETAŞ “Next Coders” projesi	Millî Eğitim Bakanlığı, İl Millî Eğitim Müdürlükleri	Kamu
	ANADULU SİGORTA“Bir Usta Bin Usta” Projesi	Türk Eğitim Vakfı, Netaş Gönüllüleri	STK
	ALBARAKA “Geleceğe Değer Kat” projesi	Millî Eğitim Bakanlığı, İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve Projenin uygulandığı okul müdürlükleri	Kamu
SKA 5	COCA COLA “Kız Kardeşim” projesi	Habitat Derneği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, İstanbul Teknik Üniversitesi, İTÜ, Ticaret ve Sanayi Odaları	Kamu STK
	NİRENGİ “Çok Geç Kalmadan” Projesi	Sabancı Vakfı, İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Bayrampaşa İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	Kamu STK
	GEDİK ÜNİVERSİTESİ “Women in Pover” Projesi	AIESEC Turkey	Uluslararası örgüt
	LİMAK VAKFI "Türkiye'nin Mühendis Kızları" projesi	T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, UNDP Türkiye ⁷ , T.C. Millî Eğitim Bakanlığı	Kamu Uluslararası örgüt
	OPET “Kadın Gücü” projesi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu, kadın dernekleri, İSMEK	Kamu STK
SKA 8	SOCAR “Dersimiz Girişimcilik” projesi	İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Aliğa ve Bornova İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri, Ege Üniversitesi Kuluçka Merkezi, Anadolu Üniversitesi ve LearnERA Eğitim Danışmanlık ve Ltd. Şti	Kamu Özel Sektör
	ESAS SOSYAL “Gençler ve İstihdam” Projesi	STK’lar	STK
SKA 9	ULUDAĞ İÇECEK “Koruyucusuz İçecek Üretimi” projesi	-	-
	Uludağ İçecek “Üretim Proseslerinde Yer Alan Su Tüketim Noktalarının Optimizasyonu ile Doğal Kaynak Tüketiminin Azaltılması” Projesi	Maden Suyu Üreticileri Derneği (MASUDER), Ambalajlı Su Üreticileri Derneği (SUDER), Çevre Koruma Vakfı (ÇEVKO), European Federation of Bottled Waters (EFBW) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ⁸ (EBRD)	STK Uluslararası örgüt
SKA 10	TURKCELL “Merhaba Umut” Projesi	AFAD, Türk Kızılayı ⁹ , Prodea Box	Kamu Özel Sektör STK

⁷ Bu çalışmada uluslararası örgüt olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için: (<https://www.tr.undp.org/>).

⁸ Bu çalışmada, uluslararası örgüt olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için: (<https://www.tbb.gov.tr/>).

⁹ Türk Kızılay’ı bu çalışma içinde STK olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıflandırma, Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü’nün 4. Maddesinde yer alan bağımsızlık ve hayır kurumu niteliği açıklamaları nedeniyle yapılmıştır (Resmi Gazete, 2009).

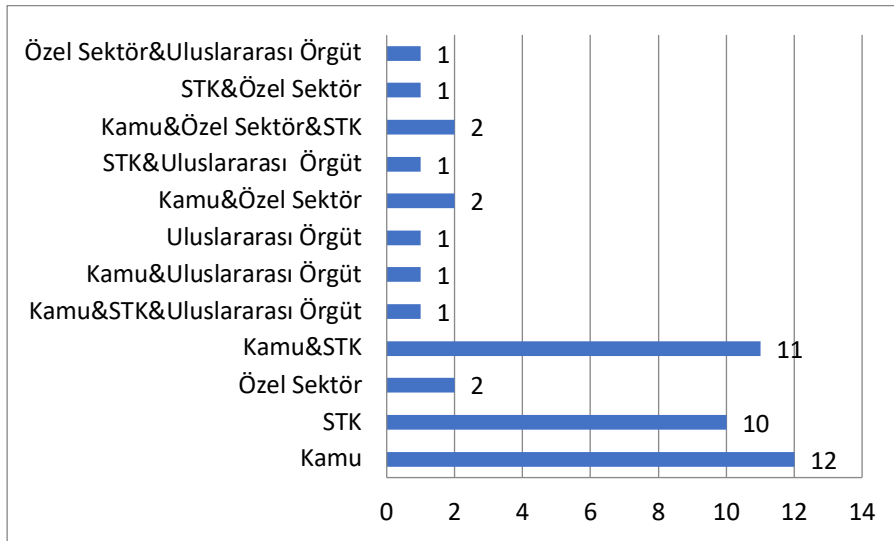
	AVİS “Aynı Dili Konuşuyoruz” projesi ¹⁰	İşitme Engelliler Eğitim Faaliyetleri Derneği	STK
	KOÇ ÜNİVERSİTESİ “Anadolu Bursiyerleri Programı” Projesi	Sanayi odaları, yerel iş toplulukları vb.	STK Özel Sektör
	KREDİ KAYIT BÜROSU “Sesli Soru Bankası” projesi	Eğitimde Görme Engelliler Derneği, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Engelsiz Bilgi Merkezi	Kamu STK
	EKER “Otizmli Bireyler Eker’le İş gücünde” projesi	Tohum Otizm Derneği, İŞKUR	Kamu STK
SKA 11	RÖNESANS HOLDİNG “Sürdürülebilir Geleceği Tasarla” Projesi	Üniversiteler	Kamu
	OPET “Arkeo-köy Tefikiye Projesi	Ana paydaş Çanakkale Valiliği olmakla birlikte Çanakkale İl Kültür Müdürlüğü, Çanakkale İl Özel İdaresi, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası, Çanakkale Turistik Otelciler Derneği, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Türkiye Seyahat Acenteleri	Kamu STK
SKA 12	ENERJİSA “Enerjimi Koruyorum” Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim verilen şehirlerin İl Millî Eğitim Müdürlükleri	Kamu
	İNERLİNK “Sadakat Programlarında” Projesi	Yok	
	İPRAGAZ “Isı Geri Kazanım” projesi	Çalışanlar, bayiler, tedarikçiler	Özel sektör
	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş., “Etki Alanımızda Sürdürülebilirlik” Projesi	Birçok katılımcı şirket diye belirtilmiştir	Özel sektör
	GDZ ELEKTRİK DAĞITIM “Enerji Avcıları” Projesi	İzmir Millî Eğitim Müdürlüğü, Manisa Millî Eğitim Müdürlüğü, İlçe Millî Eğitim Müdürleri, İlçe Belediye Başkanları, Kaymakamlar, Okul Yöneticileri, Öğretmenler, Öğrenci Aileleri, Şirket Çalışanları, Basın	Kamu Özel sektör
	TURKCELL “Eğitime Dönüştür” Projesi	Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD)	STK
SKA 13	GDZ ELEKTRİK DAĞITIM “Enerji Avcıları” Projesi	İzmir Valiliği, Manisa Valiliği, İzmir İl-İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri, Manisa İl-İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri, İl-İlçe belediyeleri, okul öncesi yaş grubuna eğitim veren okul öğretmenleri ve öğrenci velileri	Kamu
	COCA COLA “Geleceğin Tarımı” projesi	T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma Merkezi ve CocaCola Hayata Artı Vakfı	Kamu STK

¹⁰ Bu proje 2018, 2019 ve 2020 yıllarında ödül almıştır.

SKA 15	SUNAR “Sürdürülebilir Ayçiçek Tarımı” Projesi	Tarım İl Müdürlüğü, Tarım İlçe Müdürlükleri, Orman Genel Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Kamu
	LİMAK ENERJİ “Yeşil Dönüşüm Ormanları” projesi	Çanakkale, Bursa, Balıkesir ve Yalova Orman Bölge Müdürlükleri, Limak Uludağ Elektrik Müşterileri	Kamu
	ADIM ELEKTRİK “Leyleklere Yeni Yuva” Projesi	Ekosistemi Koruma ve Doğa Sevenler Derneği (EKODOSD) ve Tarım ve Orman Bakanlığı 4. Bölge Müdürlüğü	Kamu STK
SKA 17	EKER “Adım Adım İyilik Peşinde Koş” Projesi	Adın Adım İyilik Peşinde Koş Platformu	STK
	PEGASUS “Yarınlara Uçuyoruz” projesi	Sivil Toplum için Destek Vakfı, Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)	STK
	ANADOLU EFES “Accelerate2030” projesi	Impact Hub İstanbul ve UNDP Türkiye	Özel sektör Uluslararası örgüt
	TEPE SAVUNMA VE GÜVENLİK SİSTEMLERİ SAN. A.Ş. “Tohum Otizm Uzaktan Erişim Eğitim Portalı” Projesi	Özel sektör kuruluşu- Sivil toplum Kuruluşu- Üniversite	Kamu STK Özel sektör

Yukarıdaki tabloda ödül alan projelerin paydaşları gösterilmiştir ve projelerin paydaşları olarak kamu / özel sektör / STK ya da uluslararası örgütlerle ortaklık yapıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Paydaşlar arasında kamu, özel sektör ya da STK sınıflandırmasının içine girmeyecek olan bazı kuruluşlar tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar uluslararası ve kar amacı gütmeyen kuruluşlardır ancak STK olarak tanımlanmaları da doğru olmayacaktır. Bu nedenle uluslararası örgüt tanımlaması yapılmıştır ve hangi kuruluşların neden bu şekilde tanımlandıkları dipnotlarda belirtilmiştir. Ayrıca birden fazla kez ödül almış olan projelere yukarıdaki tabloda sadece bir kez yer verilmiştir. Bir önceki tabloda belirtilen sayılarla buradaki farklılık bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Grafik 2: Kurumsal sosyal sorumluluk projesi düzenleyen kuruluşların paydaş tercihleri

Yukarıda da belirtildiği gibi kurumsal sosyal sorumluluk projesi düzenleyen sadece üç kuruluş özel sektör dışındaydı. Özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde paydaş tercihi analiz edildiğinde en fazla kamu kuruluşlarıyla, ardından ise STK'larla sonrasında ise hem kamu kuruluşları hem de STK'larla işbirliği yaptığı görülmektedir. Uluslararası örgütler ise en az tercih edilenler arasında yer almaktadır. Ayrıca özel sektörün yürüttüğü kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde başka bir özel sektörü paydaş olarak genellikle tercih edilmediği görülmektedir.

Tablo 4. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde ödül alan şirketlerin sektör bilgileri ve kurumsal sosyal sorumluluk proje alanı (SKA alanı)

SKA'lar	Proje yapan sektörler
SKA 1	Araç kiralama
SKA 2	İçecek Gıda ve İçecek Gıda Yem ve Endüstriyel
SKA 3	Motorlu kara taşıtları ve ekipmanları Gıda ve İçecek Reçeteli İlaç Üretim ve Pazarlama Bebek Bakım Ürünleri Kasko, Trafik ve Ev Sigortaları
SKA 4	Toprak ürünleri, Bilişim Enerji Kasko, Trafik ve Ev Sigortaları Teknoloji Bankacılık
SKA 5	Petrol, gaz türevleri üretimi ve dağıtımı Enerji İçecek Sigorta Aracılık Hizmetleri
SKA 8	Petrol ve Doğalgaz
SKA 9	İçecek
SKA 10	Araç kiralama Bilgi ve iletişim hizmetleri Süt ve Süt Ürünleri Finans
SKA 11	Petrol, gaz türevleri üretimi ve dağıtımı İnşaat, gayrimenkul, sağlık, enerji ve petrokimya
SKA 12	Petrol, gaz türevleri üretimi ve dağıtımı Motorlu kara taşıtları ve ekipmanları Bilgi ve iletişim hizmetleri Enerji
SKA 13	İçecek
SKA 15	Enerji Gıda
SKA 17	İşletme Destek Hizmetleri İçecek Süt ve Süt Ürünleri

Yukarıda yer alan tabloda proje üretilen SKA'lar ile sektör bağlantısının olup olmadığını gözlemlemek için diğer tablo oluşturulmuştur. Tabloda proje üretilmeyen SKA'lara yer verilmemiştir. Açlığa son (SKA 2) başlığında proje üreten şirketlerin gıda, içecek ve yem sanayinde yer alması kendi sektörleri ile projelerinin örtüşüğünü göstermektedir. Diğer sektörler içinde ise SKA'lar ile doğrudan bir örtüşme görülmemektedir. Özellikle çok sayıda kurumsal sosyal sorumluluk projesinin üretildiği Nitelikli Eğitim (SKA 4) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (SKA 5) alanlarında çeşitli sektörlerde yer alan kurumların sosyal sorumluluk projeleri ürettikleri görülmektedir. Burada dikkat çeken bulgulardan biri de enerji, petrol, doğalgaz, gaz türevleri üretimi ve dağıtımı gibi sektörlerde yer alan kuruluşların bulunmasına karşı Erişilebilir ve Temiz Enerji (SKA 7) başlığına ilişkin projelerin üretilmemiş olmasıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği tarafından 2017-2020 yılları arasında verilmiş olan Sürdürülebilir Kalkınma Akademi Ödülleri incelenmiştir. Çalışmada amaç BM tarafından belirlenmiş olan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) göz önünde bulundurulduğunda hangi amaçlara yönelik projelerin yapıldığını ortaya koymak ve bu projelerin hangi paydaşlarla yapıldığını belirlemektir. Böylelikle aslında öncelikle devletlere yüklenmiş olan kalkınma amaçlarına özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının nasıl dahil olduğunu ortaya koymak hedeflenmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu'nda da (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020) Türkiye'nin devlet olarak üstüne düşünen ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarıyla yapılabilecek olan ortaklıklara ilişkin detaylı bilgiler yer almaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleriyle şirketlerin de kurumsal vatandaş olma yollarının önü açılmaktadır. Ancak bu çalışmadaki amaç neoliberal ekonomik sistem içinde bulunan Türkiye'nin devletin üzerine düşmesi gereken bazı görevlerin sorumluluğunu özel sektöre yönlendirip yönlendirmediğini tartışmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre şirketlerin özellikle nitelikli eğitim ve eşitsizliklerin azaltılması başlıklı SKA'larda projeler yaptıkları ortaya çıkmıştır. Oysa her iki alanın da öncelikli olarak devlet tarafından sağlanması gerekmektedir. Bu alanlarda yapılan çalışmalarda ise projeleri hayata geçiren şirketlerin kamu kurumlarıyla ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirlikleri yaptıkları görülmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından belirlenmiş olan 17 sürdürülebilir küresel amaçtan 4 tanesinde ise kurumsal sosyal sorumluluk projesi yapılmamış olduğu görülmektedir. Bunlar temiz su ve sanitasyon; erişilebilir ve temiz enerji; sudaki yaşam; barış, adalet ve güçlü kurumlar'dır. Özellikle temiz su ve sanitasyon ile erişilebilir ve temiz enerji konusunda çalışmaların yapılmamış olması doğrudan özel sektörü ilgilendirebilecek konular olabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda ilginçtir. İncelenen sosyal sorumluluk projelerini yapan şirketlerin çalışma alanlarına bakıldığında erişilebilir ve temiz enerji başlığının paydaşı olabilecek enerji, gaz, petrol dağıtımı gibi şirketler yer almasına rağmen, bu şirketler sosyal sorumluluk konusunda bu başlığa yönelmemektedirler.

Yapılan sosyal sorumluluk projeleri elbette önemlidir. Ancak bir doğru da vardır ki ister sorumluluk bilinci ister toplumsal duyarlılıkları sebebiyle olsun bu faaliyetler özellikle toplumun geleceğini şekillendiren nitelikli eğitim ve eşitsizliklerin azaltılması gibi konularda özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının devreye girmesi devletin sadece yükünü hafifletebilir. Aksi takdirde özel sektörün birincil amacı kardan; yoksa özellikle dönemsel olarak ihtiyaç sahibi ya da kırılgan kesimlerin yararı değildir. Burada dikkat edilecek husus, söz konusu faaliyetler toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacını güdüyor olmuş olsa da kamulaştırmanın güçlendirilmesi her zaman bu kesimler için sosyal adalet açısından son derece önemli bir konudur.

Kamulaştırmanın güçlendirilmesi konusu günümüzde en fazla tartışılan konular arasındadır. Artık bütün dünyada sosyal devletin ne kadar önemli olduğu tartışma götürmez bir hal almaktadır. Özellikle Koronavirüs salgını sırasında sosyal devletin önemi ortaya çıkmıştır. Sağlık ve eğitimin temel insan hakkı olduğu, sağlığın ve eğitimin kamuda olması gerektiği, bu kapsamdaki kamu kuruluşlarının güçlendirilmesinin esas olduğu tartışılmaktadır Söz konusu Türkiye'de de durum farklı olmasa gerek. Nitekim devletin temel kamu hizmetlerini,

özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte yürütmesi ancak tamamlayıcı bir unsur olarak görülebilir. Diğer türlü bir süreklilik esas değildir. Akyıldız'ın da belirttiği gibi "sosyal sorumluluk kampanyalarını bir sosyal politika aracı olarak kullanmaya kalkışmak neoliberal politikaların çözümsüzlüğünün işaretidir. İşin içine sivil toplum örgütlerinin katılması da, ulus devlet ve sosyal devletin etkisizleştirilmesinin bir başka ayağıdır" (Akyıldız, 2007, s.180).

Bu çalışma sosyal sorumluluk projelerine eleştirel bir perspektiften bakmaya çalışmıştır. Çalışma içinde literatürde sosyal sorumluluk projelerini eleştirel olarak ele alan çalışmaların yetersizliğinden söz edilmiştir. Bundan sonraki çalışmalar için önerileri şöyle belirtmek mümkündür: Özel sektörün, yaptığı sosyal sorumluluk projeleri ile devlet ilişkilerini daha detaylı değerlendiren çalışmaların yapılması önemlidir. Diğer yandan özellikle kalkınma planları başta olmak üzere devletin özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına bazı alanlarda bazı görevlerini yükleyip yüklenmediği incelenebilecek konular arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki neoliberal serbest piyasa hareketleri, uluslararası alanda yaşanan gelişmeler, rekabette kaynaklanan pek çok sorunla birlikte işletmelerin sosyal sorumlulukları yeni bir boyut kazanmıştır. İşletmeler, hükümetlerin, kamuoyunun, rekabetçi piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmaların baskısı sonucunda sosyal sorumluluk çalışmalarını iş planlarının merkezine yerleştirmekte, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir dünya çerçevesinde ele almakta, sorumlu işletmecilik anlayışının gerekleri doğrultusunda davranmaktadır. Diğer yandan devletlerin ise kendi sorumluluklarında olması gereken bazı sorumlulukları özel sektöre yükledikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2020). *Bir Sosyal Performans Göstergesi Olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Firmanın Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi: Marka Değerinin Aracı Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçakaya, O. (2017). Yerel Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Etkin Bir Yaklaşım: Kamu Sektörü ve Özel Sektör Ortaklığı. *Sakarya İktisat Dergisi*, 6(3), 46-62.
- Akkoyunlu, G.Ş., ve Kalyoncuoğlu, S. (2014). İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Marka Algısı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 125-144.
- Aksoy, N. (2011). Türkiye kamu eğitiminde gizli ticarileşme: Kurumsal sosyal sorumluluğun işleyiş biçimleri ve eğitimi ticarileştirme işlevleri. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, *Eğitim Bilim Toplum*, 9(35), 8-27. Erişim adresi: <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRNeU9Ea3pNdz09/turkiye-kamu-egitiminde-gizli-ticarileşme-kurumsal-sosyal-sorumlulugun-isleyis-bicimleri-ve-egitimi-ticarileştirme-islevleri>. Erişim tarihi: 1.5.2021.
- Akyıldız, F. (2007). Türkiye’de Sosyal Devlete İlişkin Algılamayı Dönüştürme Aracı Olarak Sosyal Sorumluluk Kampanyaları. *Memleket Siyaset Yönetim*, 2(4), s.138-183. Erişim adresi: <http://www.msydergi.com/uploads/dergi/168.pdf>.
- Andersen, G.E.(2006). Altın Çağ Sonrası? Küreselleşme Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri. (A. Buğra ve Ç. Keyder., Ed.). Sosyal Politika Yazıları. İçinde(55-99). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arçelik, (2020). Arçelik A.Ş. 2019 Faaliyet Raporu. Erişim adresi: http://www.arcelikas.com/UserFiles/file/FaaliyetRaporu19_compressed_23.03.2020.pdf. Erişim tarihi: 4.12.2020.
- Aren, S. (2007). 100 Soruda Ekonomi El Kitabı. Ankara: İmge Yayınevi.
- Argüden, Y. (2002). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları.
- Bağcan, S. (2013). *Sosyal Devlet Bağlamında Yazılı Basında Sosyal Sorumluluk Kampanyaları: Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başkaya, F. (2002). Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu (İkinci Baskı). Ankara: MakiBasın Yayın.
- Birleşmiş Milletler, (2017). İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler. (E. Tüzemen, Çev). Ankara: Kalkınma Atolyesi. Erişim adresi: <http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/06/%C4%B0%C5%9E%20D%C3%9CNYASI%20VE%20%C4%B0NSAN%20HAKLARINA%20DA%C4%B0R%20REHBER%20%C4%B0LKELER.pdf>. Erişim tarihi: 10.4.2021.
- Boratav, K. (1991). Türkiye İktisat Tarihi: 1908-1985. İstanbul: Gerçek Yayıncılık.
- Boratav, K. (2004). Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2002 (8.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Brown, W. (2018). Halkın Çözülüşü: Neoliberalizmin Sinsi Devrimi. (B. E. Aksoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2015).
- CAPİTAL, (2020). KSS Liginde Son Tablo. Erişim adresi: <https://i.capital.com.tr/dbpdf/367-c7c5821c-9bc4-4ab6-97ee-f98806ce1571>. Erişim tarihi: 7.1.2021.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.

Crouch, C. (2014). Neoliberalizmin Garip Ölumsuzlüğü. (U. Gezen, Çev.). İstanbul: Açılımkitap. (Orijinal çalışma basım tarihi:2011).

Çarıkcı, Ç. (2019) İktisadi Depolitize Etmek: 2008 Krizi Sonrasında Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Alternatif Politika, Özel Sayı*, Aralık 2019: 149–176.

Dardot, P., ve Laval, C. (2012). Dünyanın Yeni Akli Neoliberal Toplum Üzerine Deneme. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi:2009).

Erten Ş. (2019). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Engelliler: Güçlendirme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 890-902.

Friedman, M. (2018) Kapitalizm ve Özgürlük (5.Baskı). (D. Erberk, N. Nimmetoğlu Çev.). Ankara: Eksi Kitaplar-7 (Orijinal çalışma basım tarihi:1962).

Göçenoğlu, H.C. (2014). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının İşlevi: Bankacılık Sektörüne İlişkin Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökçen, G. (2019). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışı: KSS Projelerinin Yerel Topluma Etki Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gün, S. (2015). Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Değişen Yerel Eğilimler Sosyal Politika Uygulamaları ve Emek Politikaları Bağlamında Tunceli Belediyesi. *Toros Üniversitesi İİSBFBD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), Erişim adresi: [www.http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iisbf/article/view/5000149907/5000145858](http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iisbf/article/view/5000149907/5000145858). Erişim tarihi:17.09.2019.

Güner, H. (2010). *1980 Sonrasında Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme ve Sosyal Devletten Uzaklaşma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harvey, D. (2015). Neoliberalizmin Kısa Tarihi (2. Baskı). (A. Onacak, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).

<http://ksszirvesi.org/wp-content/uploads/2020/12/REVIZE-12.-KSS-Zirvesi-Basin-Bulteni-.pdf>. Erişim tarihi: 30.3.2021.

<http://portal.responsibleimpact.org/kssharity?ara=&sehir=0&ilce=0&tip=&sdg=0&hizmetler=&kategori=9&konum=>. Erişim tarihi: 8.5.2021.

<https://aiesec.org.tr/hakkimizda/>. Erişim tarihi: 3.5.2021.

<https://www.capital.com.tr/listeler>. Erişim tarihi: 20.3.2021.

<https://www.kssd.org/pf/kss-yoluyla-sivil-toplum-ve-ozel-sektor-is-birliginin-guclendirilmesi-projesi-2019/>. Erişim tarihi: 20.3.2021.

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf: s. 9. Erişim tarihi: 10.5.2021.

<https://www.tbb.gov.tr/proje-ve-finansman/finansman-kaynaklari/kredi-finansmani/avrupa-imar-ve-kalkinma-bankasi/>. Erişim tarihi: 10.5.2021.

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html>. Erişim tarihi: 5.5.2021.

Işık, A. (2010). Kumarhane Kapitalizmi (3.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

İNGEV (İnsani Gelişme Vakfı), (2019). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluğu Anlamak Çalışması. Erişim adresi: <http://ingev.org/raporlar/Ingev-Rapor-KSS.pdf>. Erişim tarihi: 22.4.2021. Koray, M. (2012). Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Jessop, B. (2005). Hegomanya Post Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet. (Derleyen: B.Yarar, A. Özkazanç). İstanbul: Gelişim Yayınları.

Kara, U. (2013). Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü (2.Baskı). Adana: Karahan Kitapevi.

Koray, M. (2012). Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kotler, F. (2015) Kapitalizmle Yüzleşmek. (T. Gezer, Çev.). İstanbul: MediaCat Yayınları.

Kotler, F., Lee, N. (2017). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (S. Kaçamak, Çev.). İstanbul: MediaCat Kitapları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2005).

KSS Türkiye, (2019). 10.Kurumsal Sosyal Sorumluluk Zirvesi Kataloğu. Erişim Adresi: <http://ksszirvesi.org/wp-content/uploads/2019/09/10.-KSS-Zirvesi-Katalog-1.pdf>. Erişim tarihi: 3.4.2021.

KSS Türkiye, (2019). 9. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Pazar Yeri Zirvesi Kataloğu. Erişim adresi: <http://ksszirvesi.org/wp-content/uploads/2019/09/2017.pdf>. Erişim tarihi: 14.4.2021.

KSS Türkiye, (2020a). 11. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Zirvesi Projeler Kataloğu. Erişim adresi: <http://ksszirvesi.org/wp-content/uploads/2020/11/11.-KSS-Zirvesi-Katalog-2020-final.pdf>. Erişim tarihi: 31.3.2021.

KSS Türkiye, (2020b). 12. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Zirvesi Projeler Kataloğu. Erişim adresi: <http://ksszirvesi.org/wp-content/uploads/2020/12/12.-KSS-Zirvesi-Projeler-Katalogu.pdf>. Erişim tarihi: 1.3.2021.

Mütevellioğlu, N. (2006). “Sosyal Devletin Meşruiyeti”İş,Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 1-21, Haziran 2006.

Okay, A & Okay, A. (2012). *Halkla İlişkiler –Kavram Strateji ve Uygulamaları-*. İstanbul: Der Yayınları

Petenkaya, Z.İ. (2010). *Devletin Değişimi ve Özel Sektör: Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Sorumluluk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Resmi Gazete, (2009). Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü. Sayı : 27146, 19 Şubat 2009 Perşembe. Erişim adresi: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1235049841_Tuzuk_19_02_2009.pdf. Erişim tarihi: 10.5.2021.

Resmi Gazete, (2009). Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü. Sayı : 27146, 19 Şubat 2009 Perşembe. Erişim adresi: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1235049841_Tuzuk_19_02_2009.pdf. Erişim tarihi: 10.5.2021.

Stiglitz, J. (2004a). Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı (3.Basım). (Çevirenler: A. Taşçıoğlu, D. Vural). Yayıma Hazırlayan: Plan B İletişim, Tasarım, Tanıtım, Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. San. Ltd. Şti. (Orijinal çalışma basım tarihi: 2002).

Stiglitz, J. E. (2004b). 90’ların Yükselişi. İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı. Güncel Kitaplar Dizisi-3. (Orijinal çalışma basım tarihi: 2003).

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu (2019). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Turkiye-2nci-Ulusal-Gozden-Gecirme-Raporu_TR-WEB.pdf. Erişim tarihi: 20.03.2020.

Şen, F., ve Avşar, Z. (2012). Türkiye’de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*- Sayı 35/Güz 2012, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergi. E-ISSN: 2147-4524.

Taşcier, A.M. (2019). *Neoliberalizm Ekseninde Türkiye’de Yerelleşme Tartışmaları ve Yerelde Merkezileşme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temizel, H. (2007). *Neo-liberal Politikalar Doğrultusunda Türkiye’de Devletin Yeniden Yapılanması, Küresel Sistemle Bütünleşme Sorunları*. Yayınlanmamış Doktora Tez, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, B. (2015). *Neoliberalizm Ak Parti ve Kamu Alımları Düzeni: 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu ve Değişiklikleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf. Erişim tarihi: 8.5.2021.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Türkiye’nin Mevcut Durum Analizi Projesi Ana Rapor. Erişim adresi: http://www.ceidizleme.org/ekutuphanesim/dosya/753_1.pdf. Erişim tarihi: 9.3.2021.

United Nations (UN) (2015). Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1. UN General Assembly: New York. Erişim adresi: <https://sustainabledevelopment.un.org/.concent/documents/21252030%20Agenda%20sustainable%20Developm%20web.pdf>. Erişim tarihi:24.03.2020.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, E. (2014). Neoliberal Politikaların Türkiye’deki Yansıması: Yoksulluk. *Social Sciences Research Journal*, 3(1), 12-27, ISSN: 2147-5237. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208960>. Erişim tarihi: 14.3.2021.

Yılmaz, F. (2009). İş Sağlığı ve Güvenliğinin İyileştirilmesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun (KSS) Önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56(1), 519-546.

Zaimoğlu, G. (2017). Küreselleşme Ve Neoliberal Politikalar Bağlamında Haber Üretim Süreci. *ulakbilge*, 5 (18), s.2051-2065. DOI: 10.7816/ulakbilge-05-18-07. Erişim adresi: <https://ulakbilge.com/makale/pdf/1509971116.pdf>. Erişim tarihi: 16.3.2021.

- **Etik kurul onayı:** Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.
- **Yazar katkı oranları:** Literatür taraması birinci yazar (Gülhanım Biter) tarafından, araştırma ise ikinci yazar (Doç. Dr. Nihal Kocabay Şener) tarafından yapılmıştır. Bulgular ise iki yazar tarafından birlikte değerlendirilmiştir. Yazarlar makaleye eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.
- **Ethics committee approval:** There is no need for ethics committee approval.
- **Author contribution rate:** The literature review was conducted by the first author (Gülhanım Biter), and the research was conducted by the second author (Assoc. Dr. Nihal Kocabay Şener). The findings were evaluated together by the two authors. The authors contributed equally to the article.

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.